

Den bjergsomme alterpræst

Bo Madsen (ca. 1425- ca.1495)

En selvbiografi fra middelalderen

Danmarks ældste selvbiografi er skrevet på latin af en alterpræst ved Roskilde Domkirke ved navn Boecius Mathei. Præsterne var i middelalderen opfostret med latin fra deres tidligste skolegang, så selv deres navne blev latiniseret. På dansk ville han hedde Bo Madsen. Han havde titel af "perpetuus vicarius", på dansk "evig vikar", hvilket vil sige, at han var fast ansat præst ved et af domkirkens omkring 50 sidealtre. Disse var indviet til én, evt. flere, helgener og stiftet af en enkelt person, evt. flere, eller et gilde (broderskab/loge). Formålet med altret var at læse messer for stifterne, når de var døde, for at sikre deres sjæls frelse.

Hr. Bo var født i Ribe midt i 1420'erne og havde gået i byens latinske skole. Siden drog han til Erfurt i Sachsen og blev immatrikuleret ved universitetet i denne by i 1444, idet Danmark først fik eget universitet i København i 1479. I Erfurt læste han i 3 år. Efter hjemkomsten blev han alterpræst ved Helligtrekongers Alter i Roskilde Domkirke.

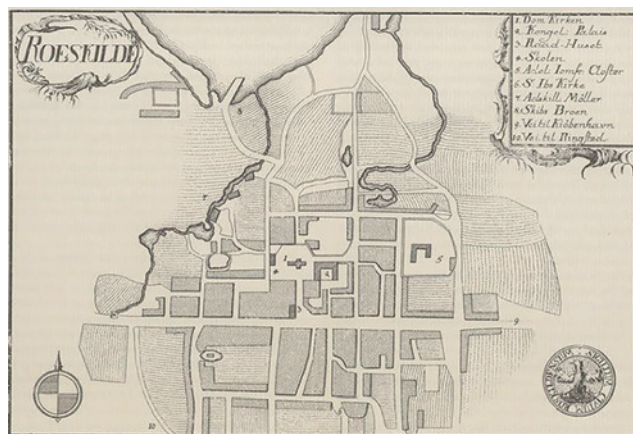
Selvbiografien er udformet som et brev til hans efterlevende i den hensigt at få dem til at bede for hans frelse. Brevet findes i Den Arnæmagnæanske Samling.¹ Brevet beskriver desuden, hvordan hans alter kom i besiddelse af en grund i Roskilde, hvor han siden byggede sin gård.²

Hr. Bo's planer

Helligtrekongers Alter var blevet stiftet i 1310 som en del af

Kalkmaleri af djævel i Sankt Birgittes Kapel – opført i Oluf Mortensens tid som biskop (1461-85) – med påskriften: "Djævelen noterer dem, der sladrer og kommer for sent". Denne djævel, en såkaldt tutivillus, kan stå som et symbol på hr. Bo's virke for de syndefulde sjæles frelse. Foto: Jeppe Tønsberg 2018.

Skematisk kort over Roskilde fra 1765: Kvarteret vest for Roskilde Domkirke med kongsgårdens grund på hjørnet af Bondetinget og Skolegade. Reproduktion i Roskilde lokalhistoriske Arkiv.

Biskop Oluf Mortensen Baden blev gravsat i Sankt Birgittes Kapel i 1485. Hans gravsten viser en bispefigur. Gravmindet blev ødelagt i 1654, da kapellet blev taget i brug til begravelse for kongelige børn. Ligstenen er siden restaureret og er nu opsat på væggen imod øst i kapellet.

Adelsslægten Oxes våbenskjold. Koloreret tegning udført af Anders Thiset, gengivet i Danmarks Adels Aarbog. Årgang 1907.

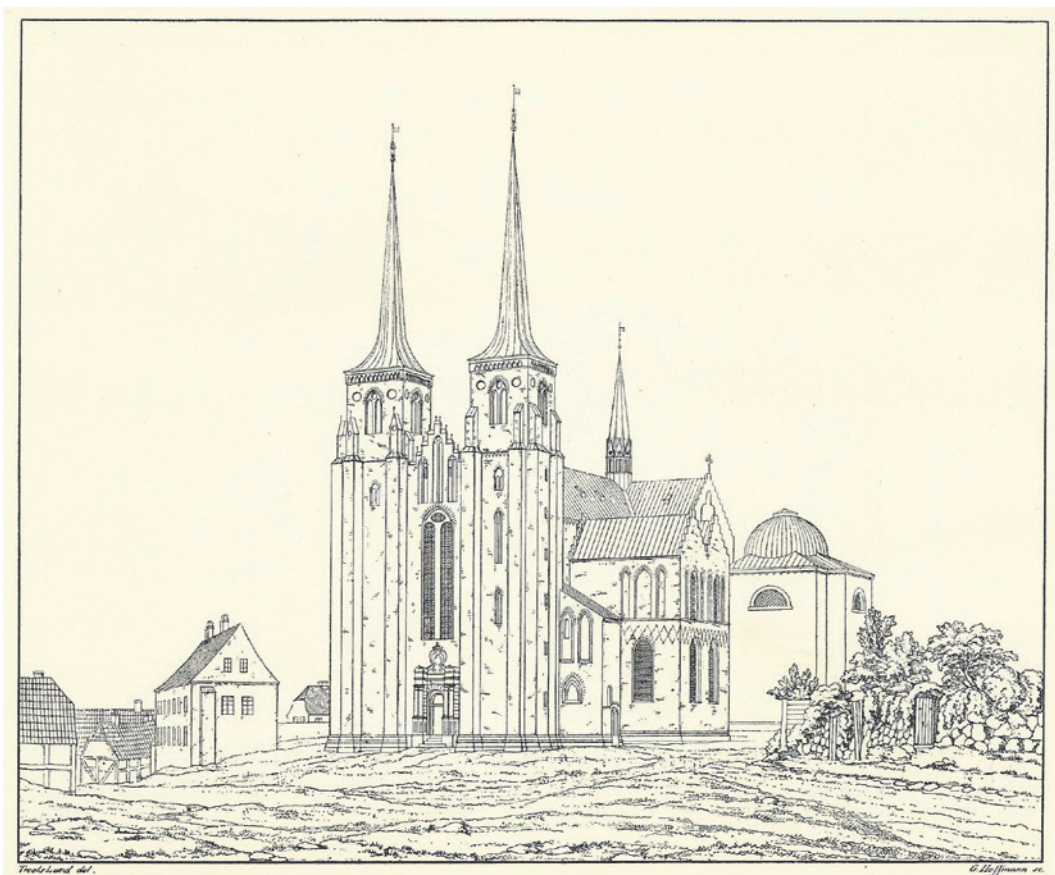
en sonebod. Baggrunden var drabet på en ridder ved navn Joseph Magnusson. De nærmere omstændigheder kendes ikke. For at sone denne udåd oprettedes tre altre, det ene i Roskilde Domkirke, for hans sjælefreds skyld. Hvert år på hans dødsdag skulle der holdes messe med procession og klokkeringning.³ Til at passe de kirkelige handlinger ved altret ansattes en præst. Derfor måtte altret af stifterne forsynes med en passende godsmængde, der gav et tilstrækkeligt afkast til at lønne en præst. I Roskilde Domkapitels jordebog kan vi se, at altret ejede gårde i Snodstrup, Skibinge, Hvis-singe og Vallensbæk. Siden blev det forøget med jordegods i Lyngerup og Kamstrup.⁴ Desuden ejede altret den grund i Roskilde, som dette afsnit handler om.

Hr. Bo ville gerne forøge altrets indtægter og samtidig skaffe sig selv en passende bolig. De fine kanniker, der forrettede gudstjenester ved højaltret, havde deres store gårde omkring domkirken. Dem ville Bo ikke stå tilbage for. Han havde fået kik på en stor grund lige vest for domkirken på nordsiden af Bondetinget, dengang hjemsted for Sømme Herreds ting. Her havde kongens gård ligget, men det var meget længe siden, at kongen var holdt op med at bruge den, og selve bygningerne eksisterede ikke mere. I midten af 1400-tallet tjente grunden som byens losseplads, selv om det jo stadig var kongens grund. Men beliggenheden kunne ikke være bedre.

Kongens gave

For at få kongen i tale, måtte Bo finde passende fortalere. Han valgte sin foresatte, hr. Oluf Mortensen Baden, provst ved domkirken (biskop ved samme kirke fra 1461) og tillige kongens kansler. Endvidere havde Bo en nær ven fra tiden i Erfurt, Johan Oxe, der siden havde gjort karriere ved hoffet. Han var i stor gunst hos kongen, Christian 1. og var blevet slået til ridder. Desuden sad han i rigsrådet.

Langfredag 1455 var kongen i Roskilde. Nu havde alterpræsten sin store chance. Med hjælp fra de to herrer fik Bo Madsen foretræde for majestæten, der spadserede i en æblehave beliggende syd for domkirkegården. Dengang var domkirken omgivet af en kirkegård, som vi kender det fra andre kirker. Bo må have snakket godt for sig, for kongen indvilgede i at forære hans alter en god bid af grunden kvit og frit. Det er så heldigt, at gavebrevet også er bevaret. Dog har en lille mus gnavet et par linjer bort. Brevet er udstedt få dage efter, den 9. april 1455.⁵

Resultatet af 5 års slæb

Nu glædede Bo sig over sit held, men mange af hans venner hånede ham, for hvad ville han dog med en losseplads, hvor der lå et bjerg af møg. Men Bo gik trøstigt i gang med at rense grunden. Hans beskrivelse af arbejdet lyder således i oversættelse: *“En dag i Løbet af det første Fjerdingår lejede jeg 40 Arbejdere og alene Vogne med Tospand. Klerke, Præster og Munke stimlede sammen for at se paa, hvad der foregik, og enhver af dem kastede deres Kapper og arbejdede med, saalænge han kunne. Paa*

Roskilde Latinskole.

Den gamle middelalderbygning blev nedrevet i 1845. Se placering på kortet fra 1765 s. 19.

Tegnet af Troels Lund ca. 1834. Roskilde Museum.

Florin slået i Holland 1421-22 under Johan af Bayern. Internationalt betalingsmiddel. Gengivet efter Wikimedia.

denne Dag forslog knap tre Tønder Øl; de tømtes til Bunden. De øvrige Dage i Forsommeren lejede jeg en Dag to, en anden Dag tre Arbejdere. Men hvor meget Arbejde, der er udført, og hvor store Bekostninger jeg har haft for at faa Pladsen ryddet, kan jeg ikke let sige. Thi 5 Aar igjennem har jeg tidt og mange Gange med de unge Mennesker, jeg Opdrog, brugt Fritimerne til at arbejde ved hjælp af Hjulbøre, saa Sveden perlede”.⁶ Bo var åbenbart også lærer ved Roskilde Latinskole, siden kaldt for Roskilde Kate-dralskole.

Året efter gik han i gang med at bygge sit store hus med to udgange og syv bjælkerum. Efterhånden tilføjedes køkkenbygning, fire boder til udlejning, bryggers og bagers samt en staldbygning. På samme tid modtog Bo 80 floriner af Peder, præst i Såby, i vidners påsyn til sit alter mod at drage omsorg for Peders sjæls frelse, så der hver søndag kunne holdes messe til ære for hr. Peder.⁵ Pengene må være faldet på et tørt sted.

Alterkalk af samme ydmyge type som den hr. Bo fik med sig i graven. Foto: Anne-Lise Reinsfelt. Museumsgenstand i Norsk Folkemuseum i Oslo.

Eftermælet

Bo Madsen avancerede senere til “prior perpetuorum vicariorum”, på dansk “prior for de evige vikarer”, altså en overordnet stilling ved domkapitlet. På sine gamle dage lod han sin egen gravsten hugge, men desværre glemte hans efterladte at tilføje dødsdatoen.

Hans gravsten er beskrevet i J. B. Løfflers bog om gravstene i Roskilde Købstad. Stenen var dekoreret i hjørnerne med dobbeltrosetter i cirkelformede rammer. Løffler fortsætter: “Ved en i 1825 foretagen Reparation af Kirkens Gulv udfor Frederik Den Femtes Kapel fandtes Stenen nede i Jorden. Omtrent paa samme Sted stødte man paa en muret, hvælvet Grav, hvori der fandtes sparsomme Rester af et Skelet, Smaaestykker af mørkt Klæde, samt en Kalk af Tin og en Disk”.⁷

Her var Bo blevet stedt til hvile i sin mørke præstekutte engang efter 1494, hvor han endnu er omtalt som værende i live. Gravstenen er siden gået tabt.

Fortællingen vidner om en bjergsom personlighed med sans for humor, der ønskede at minde eftertiden om en særlig indsats, ikke bare til gavn for ham selv, men også for det alter, som han bestyrede.

Noter:

1. Den Arnæmagnæanske Diplomsamling. Fasc. 48. Nr. 12.
2. Brevet findes oversat og kommenteret hos historikeren Henry Petersen. Petersen 1889-1890, s. 319-358.

3. Liber Daticus Roskildensis under 8. februar (Script. Rer. Dan. Bd. III, s. 269).
4. Petersen 1889-1890, s. 337. Henviser bl.a. til Suhm, bd. XI, s. 796.
5. Gengivet i Petersen 1889-1890, s. 336. Original i Roskilde Kapitels arkiv.
6. I oversættelse: Petersen 1889-1890, s. 341.
7. Løffler 1885, s. 8.

Kilder og litteratur:

- Roskilde bispens Jordebog 1370. Danske middelalderlige Regnskaber. 3. rk. 1. bd. I-IX og 1- 208. Udg. Ved C. A. Christensen. København 1956.
- Gejstlige Arkiver. Roskilde Kapitel. 1070-1661 (Note: En del papirsbreve, bl.a. det af Christian 1. indstiftede Helligtrekongers Kapel). Rigsarkivet
- Scriptores rerum Danicarum Medii Aevi. Udg. ved Jacob Langebek. Kraus Reprint 1969. (Især bd. III)
- Suhm, P. F.: Peter Friedrich Suhms Samlede Værker. Bd. 1-16. Udg. ved S. Poulsen. 1788-1799.
- Fang, Arthur: Roskilde domkirke gennem 1000 Aar. Flensborgs Boghandel. 1960. Kruse, Anette: Roskilde Domkirke. Roskilde Domkirkes Salgsfond. 2003.
- Løffler, J. B.: Gravstenene i Roskilde Kjøbstad. Reitzels Forlag. 1885.
- Mouridsen, Bjarne: Danmarks første selvbiografiske tekst var tænkt som et eftermæle. Kristeligt Dagblad. 6.-1.-2014 (interview med lektor Lars Bisgaard).
- Petersen, Henry: Hvor lå Kongsgaarden i Roskilde? Et antikvarisk-topografisk Bidrag til Byens Historie. Historisk Tidsskrift. Bd. 6. Rk. 2. 1889-1890. Artiklen findes også som særtryk.

Oluf Mortensens våbenhus, ligeledes opført i Bo Madsens embedsperiode. Et lille arkitektonisk mesterværk, som vi stadig kan glæde os over. Foto: Jeppe Tønsberg 2018.